

УДК [323.28:341.485](=161.2)
DOI: <http://>

ГОЛОДОМОРИ – ОРГАНІЧНА СКЛАДОВА 100-ЛІТНЬОГО ГЕНОЦИДУ, ЕТНОЦИДУ І ЛІНГВОЦИДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Роман ГУНДА

Львівська обласна організація Всеукраїнської
правозахисної організації “Меморіал” ім. Василя Стуса
вул. Наливайка 7, Львів, 79007, Україна
e-mail: memorial.lviv.ua@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5761-0795>

У статті на основі класифікації злочинів геноцидного характеру, які розробив Рафал Лемкін і Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., проаналізовано праці дослідників про причини, наслідки і особливості масових штучних голодів в Україні 1921–1923, 1932–1933 і 1946–1947 рр., які цілеспрямовано організовували В. Ленін, Й. Сталін та їхні поплічники.

Сутність Голодомору українських селян розглянуто як головну частину геноциду, етноциду і лінгвоциду української нації. Українські селяни були живильним джерелом національної ідентичності. Наголошено, що між українським Голодомором і голодом, який у той період охопив інші регіони СРСР, спостерігалася кардинальна різниця. Хліборобів інших національностей виморювали голодом як ворожий соціальний клас – “куркулів-бандитів”, а українські селяни стали жертвами комуністичного злочину насамперед тому, що вони належали до української нації, сепаратизм якої міг призвести до розвалу новітньої російської імперії під назвою СРСР. Національний чинник морення українських селян голодом був визначальним.

Наголошено, що нова економічна політика та українізація ґрунтовно сприяли відродженню національного духу в українців скрізь, де вони жили в Радянському Союзі. Московсько-сталінський режим вирішив покінчити з політикою українізації не тільки в Україні, а й в інших районах СРСР, де компактно проживали українці. До цих теренів належали Кубань, Курська та Воронежська області, Далекий Схід, Сибір, Туркестан. Над ними Україна здійснювала шефство: скеровувала туди кадри, сприяла розвитку української освіти, виходу українських газет, забезпечувала літературою. Отже, об’єктом нищення українців були групи – як національна в Україні, так і етнічна в інших регіонах СРСР.

Кожний із трьох голодоморних ударів (1921–1923, 1932–1933 і 1946–1947 рр.) був задуманий і здійснювався московсько-комуністичним режимом як комплексний засіб знекровлення і нівелювання фізичного і духовного ества української нації, упокорення, знівечення і деградації її душі.

Московсько-путінський режим нині також здійснює жахливу політику геноциду, етноциду і лінгвоциду українців, знекровлює українську націю. У повідомленні наголошено, що найважливішим завданням у сучасних умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України є захист Батьківщини, формування і утвердження української національної свідомості й гідності, державницького мислення, морально-духовних цінностей – життєдайного джерела ментальності та національної ідентичності.

Ключові слова: голод, Голодомор, геноцид, етноцид, лінгвоцид, Україна, російський шовінізм.

Постановка проблеми. Нинішня повномасштабна терористична війна Російської Федерації проти України є 28-ю злочинною ланкою ментальної, світоглядної, цивілізаційної багатовікової гібридної агресії, отруйне коріння якої сягає аж у 1169 р., коли війська із Залізької Русі під орудою Андрія Боголюбського пограбували, зруйнували, спалили Київ.

Аналіз, осмислення архівних документів, наукових досліджень, газетно-журнальних публікацій, телевізійних- і радіопередач, матеріалів соціальних мереж розкриває Правду про глибинну сутність *націоциду* (Іван Белебега), який увібрав у себе геноцид, етноцит, лінгвоцид українського етносу. Московські=російські царські та більшовицько-радянські ідеологи і політики застосовували різні форми і методи для знищення українського національного духу.

Масштабно найзловіснішими були Голодомори в Україні 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр., спрямовані “на злам історичного укладу, форм життя та діяльності українців, руйнування їхньої традиційної культури – духовної і матеріальної”¹. Цю антиукраїнську більшовицьку атаку на душу селянина академік Сергій Єфремов назвав “виданням душі”, що призводило до перетворення українців у “механічний верстат” (К. Стеценко). Професор Любомир Сенік схарактеризував цілеспрямований Голодомор в Україні як “духовний канібалізм”².

Московсько-комуністичний режим прагнув перетворити європейську ментальність українців на євразійську (російську), яка визнає не індивідуальну, а саме колективну працю на землі³. Фізичне і морально-психологічне нищення селян, як головних носіїв української національної ідентичності, було визначальною метою ідеології і політики московських колонізаторів. Водночас потужно працювали сталінсько-кремлівські фальсифікатори Голодомору, які всіма можливими засобами намагалися переконати громадян зарубіжних країн, що, мовляв, у голоді 1921–1923 рр. винні “контрреволюційні”, “петлюрівські”, “махновські” та інші елементи, а голод 1932–1933 рр. спричинили “вороги народу”, “троцькісти”, “бухарінці”, “агенти Пілсудського”, “націонал-комуністи” (Єфремов, Скрипник, Хвильовий), “саботажники колективізації”, “куркулі” і “буржуазні націоналісти”. У подібний спосіб комуністична пропаганда

¹ Роман Кирчів, “Голодоморний удар по народній традиційності”, *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Геноцид України в ХХ столітті”* (Львів, 27 лютого 2010 року). (Львів: ТзОВ “Простір–М”, 2010), 210–211.

² Любомир Сенік, “Голодомор в культурно-духовній сфері: інтерпретація геноциду”, *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Геноцид України в ХХ столітті”* (Львів, 27 лютого 2010 року). (Львів: ТзОВ “Простір–М”, 2010), 247.

³ Олександр Крамаренко, “Головні таємниці Голодомору”, *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Геноцид України в ХХ столітті”* (Львів, 27 лютого 2010 року). (Львів: ТзОВ “Простір–М”, 2010), 391.

переконавала, ніби голод 1946–1947 рр. спричинили “поплічники Гітлера та бандерівці”, які хотіли відірвати Україну від СРСР і посилити ненависть до Росії⁴.

Сучасна геноцидна, терористична, екоцидна російська війна є органічним продовженням геноциду, етноциду і лінгвоциду української нації у минулому столітті. Щоправда, під іншими гаслами. Кремль заявляє, що “спеціальна військова операція” має гуманістичний характер, бо спрямована порятувати українських громадян від “нацистів”, “фашистів”, “мазепинців”, “петлюрівців”, “бандерівців”, які буцімто захопили владу в Києві і є люгими ворогами цивілізації⁵. Ця путінська теза досі тримає у психологічному полоні навіть деяких керівників окремих країн світу.

Внаслідок Голодоморів в Україні, за словами професора Дж. Мейса, “залишились психологічні і фізичні шрами геноциду”⁶. Сучасна геноцидна повномасштабна війна Російської Федерації проти України наносить нові фізичні і психологічні травми українцям, поглиблюючи суспільну постгеноцидність. Тому надзвичайно важливо комплексно, на концептуальних українськоцентричних засадах досліджувати віковичну сутність московської імперської ідеології і політики царських часів, Радянського Союзу і сучасної Російської Федерації. Узагальнені правдиві знання про їхню злочинну антиукраїнську діяльність та антилюдську зловісну аморальність, потрібно доносити до свідомості кожного українця та громадян усіх країн світу, привертаючи увагу до української історії у європейському контексті, нинішніх жахливих злочинів російської путінської воячини. Маємо всіма засобами духовно оздоровлювати суспільство, національно консолідувати, формувати правдиву історичну пам’ять поколінь.

Аналіз досліджень та публікацій. На сьогодні про Голодомор-геноцид в Україні видано майже 13 тисяч праць: монографії, підручники, навчальні посібники, наукові збірники, енциклопедії, спогади очевидців, художні твори, газетно-журнальні публіцистичні статті тощо. У 2001 і 2008 рр. Л. Бур’ян та І. Рекун видали бібліографічний покажчик “Голодомор в Україні 1932–1933 років”. Грунтовні дослідження Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. та масових штучних голодів 1921–1923 і 1946–1947 рр. здійснили зарубіжні та українські вчені, державні та громадсько-політичні діячі, письменники, журналісти, публіцисти та ін. Обсяг повідомлення дає можливість назвати тільки деяких з них (за абеткою): Е. Амменде, Д. Андрієвський, І. Багрянний, В. Барка, А. Бондарчук, В. Борисенко, В. Боковський, В. Василенко, О. Веселова, О. Воля, М. Голомша, С. Граденіго, Г. Джонс, Е. Епплблом, Я. Калакура, Л. Коваленко, А. Козицький,

⁴ Ярослав Калакура, “Замовчування і спотворення правди про Голодомори як складова гібридних воєн Росії проти України”, *Міжнародна конференція “Штучні голоди в Україні ХХ століття”* (Київ, 16 травня 2018 р.). *Матеріали конференції*. (Київ: “Коло”, 2018), 251.

⁵ Василь Лизанчук, “Інформаційно-психологічний двобій: маніпулятивний і просвітницький”, *Науковий Вісник Ужгородського університету. Серія “Філологія”* 1 (49), (2023): 189.

⁶ *День і вічність Джеймса Мейса*, за загальною редакцією Лариси Івшиної. (Київ: ЗАТ “Українська прес-група”, 2005), 181.

Р. Конквест, С. Кость, А. Куліш, С. Кульчицький, Р. Лемкін, Г. Лозко, Л. Лук'яненко, М. Маггерідж, П. Маковські, В. Маняк, В. Марочко, Дж. Мейс, В. Пилипчук, С. Романів, Р. Сербин, В. Сергійчук, О. Стасюк, В. Улянич, Б. Футей, Ю. Шаповал, В. Швець, К. Ярема.

Надзвичайно важливим є внесок видатного українського правника-міжнародника В. Василенка у відродження пам'яті про Голодомор-геноцид українців 1932–1933 рр., надання належної правової оцінки цьому злочину комуністичного тоталітарного режиму. Наукові роботи В. Василенка стали підґрунтям ухваленого 28 листопада 2006 р. Закону України “Про Голодомор 1932–1933 років в Україні”. Парламенти понад 30 країн своїми резолюціями або деклараціями визнали Голодомор 1932–1933 рр. геноцидом української нації.

Однак у Російській Федерації, ідеологія і політика якої ґрунтуються на тотальній брехні колишнього московського комуністичного режиму, досі потужно працює ціла інформаційно-психологічна індустрія для приховування геноциду, етноциду і лінгвоциду українців, викривлення інтерпретації їхніх причин і наслідків. “На жаль до цієї індустрії причетні історики, демографи та публіцисти сучасної України, – наголошує доктор фізико-математичних наук В. Швець. – Це так звана п'ята колона, яка підриває основи державності та загрожує національній безпеці України”⁷.

Професор В. Швець слушно зазначає, що до і під час Голодомору-геноциду українські етнічні території суттєво зменшились, а території московитів зросли. Тепер від московитів часто можна почути, що Донбас ніколи не був Україною. Насправді вони його “завоювали” у 1930-ті рр. й тоді ж – заселили. Це одна з причин сталінського Голодомору – розширення життєвого простору для російського етносу завдяки знищенню українського. Й. Сталін не був московитом, то чому він переймався інтересами росіян? “Сталін був імператором дикої імперії. Умовою його власного виживання було опертя на провідний етнос імперії, який століттями доводив свою придатність до її безмежного розширення, – роздумує В. Швець. – Сталін зумів стати душею московитів не лише у 1930-ті роки, а й значною мірою й дотепер”⁸.

Понад 100 учасників Всесвітнього конгресу дослідників Голодомору-геноциду українців, який відбувся 7 листопада 2023 р. у Київському державному університеті імені Михайла Драгоманова, у “Зверненні до української влади, українського народу, урядів і парламентів країн світу та міжнародної громадськості” наголосили, що московський більшовицький режим учинив масові вбивства українців з метою ліквідації національно-визвольного руху, знищення української нації та недопущення відновлення Української держави.

⁷ Валерій Швець, “Режим – душоуб. Голодомор-геноцид мав знищити українську націю”, *Україна молода*, (19 липня 2023).

⁸ Там само.

Довготривале приховування особливо тяжкого злочину проти українців, поширення російських наративів в Україні та світі, незасудження злочинів тоталітарного режиму призвели до чергової російської війни проти України та геноциду українців. Заявивши про “денацифікацію” та ліквідацію Української держави. Путін віддав наказ російсько-окупаційній армії знищувати український народ, інфраструктуру, міста та села України, вчиняти воєнні злочини, злочини проти людяності та злочин геноциду⁹.

Щоби остаточно нейтралізувати отруйну інфекцію “русского міра”, Всесвітній конгрес дослідників Голодомору-геноциду українців закликав забезпечити неухильне виконання Резолюції Європейського Парламенту від 15 грудня 2022 р., в якій Європарламент закликав країни Європейського Союзу, державні та приватні установи, все громадянське суспільство активно засуджувати та спростовувати усі спроби спотворення історичних фактів чи маніпулювання громадською думкою в Європі через фальшиві історичні наративи, які сфабриковані та поширюються для підтримки ідеології та виживання злочинних тоталітарних режимів. Закликати рішуче засудити всі форми тоталітаризму, злочини комуністичного тоталітарного режиму та надати їм нову історичну і правову оцінку.

Мета і завдання. Проаналізувати, зіставити, осмислити різноманітні праці до теми дослідження і розвінчати московську маніпулятивну пропаганду про так званий “загальносоюзний голод”, який, мовляв, був викликаний посухою, саботажем куркулів та діями інших ворожих антирадянських елементів; концептуально обґрунтувати, що Голодомор 1932–1933 рр., жахливі штучні голоди 1921–1923 і 1946–1947 рр. були спрямовані не лише проти селян в Україні, а також проти українців, які жили на етнічних територіях Кубані, Дону, Ставропілля тощо, всієї української нації, її еліти, мали на меті здійснення глибинних деформацій ментальності, національної ідентичності; окреслити, схарактеризувати органічний зв’язок Голодомору-геноциду українців у минулому столітті з новим геноцидом, етноцидом і лінгвоцидом, який російські загарбники чинять на окупованих українських територіях та щодня, щогодини і навіть щохвилини, випускаючи по містах і селах десятки тисяч снарядів і бомб, вбиваючи і викрадаючи тисячі мирних жителів і дітей, руйнуючи тисячі будинків та інфраструктуру. У своїх звірствах росіяни перевершили всіх фашистів і нацистів.

Методологічна основа дослідження. Дослідження Голодоморів як органічної складової геноциду, етноциду і лінгвоциду української нації ґрунтується на загальнонаукових принципах, до яких належать історизм, об’єктивність, конкретність, функціональність, системність, когнітивність (пізнавальність), моделювання.

⁹ “Організаційний комітет Всесвітнього конгресу дослідників Голодомору-геноциду українців”, *Слово Просвіти*, (9–15 листопада 2023).

Історико-теоретичний метод використано для вивчення сутності Голодомору в Україні на засадах Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. і праць Р. Лемкіна, який схарактеризував радянський геноцид як намір московського комуністичного режиму знищити українську націю, застосовуючи такі зловісні методи: 1) нищення української інтелігенції – розуму нації; 2) ліквідацію Української Автокефальної Православної Церкви – “душі України”; 3) Голодомор українського селянства – зберігача національної ментальності та ідентичності; 4) заселення України іншоетнічними елементами (насамперед російськими) для радикальної зміни складу населення в Україні.

Комплексно-аналітичний метод використано для осмислення та оцінки широкомасштабної сталінсько-більшовицької стратегії радикально покінчити з “українською проблемою” як головною небезпекою для совєтської імперії. Досягнення цієї сатанинської мети ґрунтувалося на фізичному, матеріальному і морально-духовному розчавленні українського селянства і створенні реальних передумов для “заміни етнографічного матеріалу” в Україні.

Порівняльно-логічний метод дав можливість зіставити особливості українського геноциду московсько-більшовицьким режимом у ХХ столітті, який поєднував національне питання із селянським, і нинішнім геноцидом українців путінсько-кремлівським режимом, який розв’язав жахливу повномасштабну війну Російської Федерації проти України.

Концептуально-системний метод є основою розвінчування ворожої російської маніпулятивної пропаганди, спрямованої на отруювання свідомості не тільки жителів Російської Федерації, а й громадян країн усіх континентів; узагальнення українськоцентричної політики у сучасних умовах формування в усіх українців національного світогляду та людської гідності, державницького мислення і переконання, морально-духовних цінностей. Для розкриття теми повідомлення автор скористався також методами спостереження та узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нинішня повномасштабна війна Російської Федерації проти України є суголосною із немислимими звірствами, вчиненими московськими більшовиками у першій половині ХХ ст. Голодомор-геноцид 1932–1933 рр., жахливі штучні голоди 1921–1923 і 1946–1947 рр. стали початком екзистенційної боротьби двох світів – “українського визвольного націоналізму Свободи і звульгаризованого цезаропапізму шовіністичної Московії; культу свобододарності Людини, Нації, Держави як «філософії українського життя» і російського рабства для себе та інших”¹⁰.

Упродовж 1918–1921 рр., під приводом надання збройної допомоги кишеньковій Українській радянській республіці, утвореній на протипагу легітимної Української народної республіки, Радянська Росія тричі завойовувала Україну. Підсумовуючи значення другого загарбання України у 1919 р., Ленін казав: “Ми

¹⁰ Георгій Філіпчук, “Як подолати безпекові проблеми України”, *Слово Просвіти*, (10–23 серпня 2023).

тепер маємо Україну, це означає, що ми маємо хліб”¹¹. Щоби утримати українські землі у своєму силовому полі, після третьої окупації у 1920 р. більшовицька Росія дислокувала на території України шість армій загальною кількістю 1,2 млн багнетів.

У той час Ленін поставив собі за мету упокорити українських селян голодом, адже вони поповнювали партизанські загони і боролися із московсько-більшовицькими окупантами. Селяни становили 95 відсотків українського етносу. Ленінські посіпаки “поділили селян на куркулів, підкуркульників і незаможних. Куркулів оголосили ворогами соціалістичного ладу, контрреволюціонерами й почали винищувати”¹². Виконавцями цього підлого замислу стали близько 60 тисяч комуністів-продзагонівців, які прибули в Україну з Росії¹³.

Документальні джерела свідчать, що об’єктивних причин для голоду в Україні не було. Так, 20 серпня 1921 р. часопис “Українські робітничі вісті” писав: “Стан збіжа на Київщині дуже гарний. Передовсім гарна озимина! Селяни запевняють, що урожай дасть не менш 50 пудів з десятини. Незасіяної землі нема. Завдяки останнім дощам стан пшениці, вівса, ячменю, гречки і проса знаменитий. Бараболя теж зародила. Всюди жнива в повному ході”¹⁴.

Досліджуючи геноцид, спрямований московсько-більшовицькою владою проти українців, О. Сапеляк зазначала, що навесні 1921 р., незважаючи на посушливе літо 1920 р., в Україні зібрали 57 млн пудів зерна продподатку. На очах вмираючих від голоду людей хліб із комор вантажили і відправляли за кордон¹⁵. Тим часом, В. Ленін, будучи добрим майстром “політичного крутіства, дурисвітства і канібальської жорстокості” (М. Шаповал), зумів разом із своїми однодумцями зробити так, щоб зовнішній світ знав усе про поволзький голод і не знав нічого про голод український. Його ретельно замовчували, щоб виправдати вивезення українського хліба. Пізніше виникла легенда, нібито голод у Поволжі розпочався набагато раніше, ніж у південних областях України. Як і кожний міф совєтської історіографії, ця легенда мала політичні корені. У 1919–1921 рр. українське село охопив могутній антибільшовицький повстанський рух, який

¹¹ Володимир Василенко, “Намір знищити українську націю частково – визначальна ознака Голодомору 1932–1933 років як злочину геноциду”, *Міжнародна конференція “Штучні голоди в Україні ХХ століття”* (Київ, 16 травня 2018 р.). *Матеріали конференції*. (Київ: “Коло”, 2018), 169.

¹² Левко Лук’яненко, “Голодомори – планова антиукраїнська політика Москви”, *Міжнародна конференція “Штучні голоди в Україні ХХ століття”* (Київ, 16 травня 2018 р.). *Матеріали конференції*. (Київ: “Коло”, 2018), 413.

¹³ Роман Сербин, *Голод 1921–1923 і українська преса в Канаді*. (Торонто–Київ: Українсько-Канадський Дослідно-Документальний Центр; Інститут української археографії Академії наук України, 1992), 73.

¹⁴ Роман Сербин, *Голод 1921–1923 і українська преса в Канаді*, 73.

¹⁵ Оксана Сапеляк, “Руйнування духовних основ традиційної української сім’ї Голодомором 1921 року”, *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Геноцид України в ХХ столітті”* (Львів, 27 лютого 2010 року). (Львів: ТзОВ “Простір–М”, 2010), 236.

теоретик і організатор штучного голоду В. Ленін називав “куркульським бандитизмом”. Лише за три з половиною весняні і літні місяці 1919 р. в Україні відбулося 328 повстань! “Цей рух послаблював диктатуру партії, й московське керівництво Російської комуністичної партії (більшовиків) небезпідставно вважало, що голод впорається з українськими повстанцями краще, ніж каральні експедиції”¹⁶.

“З України – надзвичайно сумні вісті. Там голод, а збіжжя забирають на північ. Офіційні представники СРСР нічого не роблять, щоб організувати поміч Україні, – мабуть, щоб не відтягувати акції запомогової від Росії, котру комуністи передусім хочуть урятувати як свою головну базу”, – писав М. Грушевський 8 лютого 1922 р. до В. Кузіва¹⁷.

Найзловісніше заявила про себе карально-репресивна система “чорних дощок”. Вони стали організаційно-оперативною складовою так званих “надзвичайних заходів” здійснення хлібозаготівлі, тобто примусового позбавлення селян хліба. Ленінська продрозверстка повернулася в українські села, але з дужчим карально-репресивним тиском. Заможним селянам, “спекулянтам” і “саботажникам”, тобто “ухильникам” хлібозаготівлі, обмежили продаж товарів (сірників, солі, гасу тощо) у крамницях споживспілок. Сільради вивішували “чорні списки” таких осіб у “видних місцях до відома усіх селян”. Більшовицький принцип “чорних дощок” діяв, а селян з “чорними мітками” вважали непримиренними “класовими ворогами, вони підлягали знищенню”¹⁸.

Фундаментальні наукові дослідження зарубіжних та українських вчених незаперечно підтверджують, що не посуха і неврожай у Південній Україні стали причиною голоду у 1921–1923 рр. Той голод – це наслідок цілеспрямованої колоніальної політики московсько-більшовицького режиму, який у такий спосіб придушував український національно-визвольний рух. Адже у найтяжчий для української людності час Кремль вивозив з України збіжжя та інші харчові продукти до Росії і на Захід, лицемірно прикриваючись гаслами щодо “пролетарської солідарності”, “дружби народів-братів” та “історичної спільності”. Не більшовики, ясна річ, викликали посуху (вона була і в Поволжі), але саме ленінсько-сталінські опричники творили в Україні страшний голод, суть якого полягала в тому, щоби знищити український селянський національний опір і зміцнити московсько-більшовицький режим. Цей масовий штучний голод – “щаслива” знахідка російського центру, своєрідна “модель” для злочинної трагедії 1932–1933 рр.¹⁹

“Московсько-комуністичні вовкулаки знищували українців, бо вони були на заваді збереженню російської імперії під новими, червоними, прапорами та

¹⁶ Василь Лизанчук, *Кайдани ще кують: Факти, документи, коментарі про російщення в Україні*. (Львів: ВВП “Місіонер”, 2004), 323.

¹⁷ Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф. 1235, оп. 1., спр. 266, арк. 50 зв.

¹⁸ Василь Марочко, “«Чорні дошки» і «чорні прапори» Голодомору: етимологія злочину”, *Слово Просвіти*, (10–23 серпня 2023).

¹⁹ Василь Лизанчук, *Кайдани ще кують: Факти, документи, коментарі про російщення в Україні*, 324.

облудними інтернаціональними гаслами про дружбу між народами. Ленін, Сталін, наступні генсеки КПРС сповідували садистичний принцип: “Україна може бути, але без українців”²⁰.

М. Шаповал у статті “На смерть тирана” писав 23 січня 1924 р., що Ленін, йдучи назустріч українцям, які вимагали самостійності, казав: “«Дайте їй їм! Самостійну Україну найкраще збудуємо ми, москалі». І почалась знаменита вакханалія самоозначення України. По-чаклунському крутили пальцями перед носом у жовторотих або примітивних людей і чаклували: «Оце тобі самостійна Україна, найкраща. Ти тільки йди в наше військо, служи нам, світовій революції. І вішай, мордуй всіх інакомислячих українців. Шпіонь за ними, донось нам, лай контрреволюціонерами, білогвардійцями і т. п. Це все на користь твоєї самостійній Україні». Жовтороте або свитокожушне українство, яке не мало поняття про техніку політичного дурисвітства заможного москаля, з баранячими очима перло за московським «кудесником», вихваляло власне поневолення...”²¹.

Професор В. Лизанчук у матеріалі “Кровоточить свічка пам’яті” написав, що коли він перечитував статтю М. Шаповала, то перед його очима поставали обдурені, контужені ленінізмом-сталінізмом “жовтороті свитокожушники” з-під українських стріх, які допомагали “заможним москалям” забирати останню квасолину в національно свідомих українських господарів... Чорне жахіття знищення української нації вирувало на всіх землях совєтської імперії зла, де жили українці. Крім цього, облудна брехня про “щасливе життя в СРСР” затьмарювала здоровий глузд у керівників європейських країн, Сполучених Штатів Америки²².

Формальною причиною погрому в Україні, який вчинили московсько-комуністичні вожді і вождики, був спротив селянства насильницькій колективізації, незадовільне виконання завищених планів хлібозаготівель. Комуністична преса, зокрема московська, ополчилася проти українського селянства за нібито плановий саботаж, зумисне занедбування обробітку землі, розкрадання колгоспного майна, знищення корів і коней тощо. Водночас критикували місцеві комуністичні кадри за те, що вони поблажливо ставляться до саботажників, а ЦК КП(б)У не давало переліченим фактам належної оцінки.

Перед III конференцією КП(б)У, яка відбулася у липні 1932 р., Г. Петровський, В. Чубар, С. Косіор та інші члени політбюро ЦК КП(б)У, об’їздили голодуючі райони України і зібрали багатющий матеріал про стан сільського господарства, про вчинене під час колективізації насильство, зловживання при хлібозаготівлях. Усе це було оприлюднено на конференції КП(б)У. Однак представники політбюро ЦК ВКП(б) В. Молотов і Л. Каганович, що були присутні на конференції, усю

²⁰ Василь Лизанчук, “Кровоточить свічка пам’яті. Єднаймося в любові до країни”, *Україна молода*, (21–22 грудня 2021).

²¹ Микита Шаповал, “На смерть тирана”, *Народна газета* 3, (січень 1992).

²² Василь Лизанчук, “Кровоточить свічка пам’яті. Єднаймося в любові до країни”, *Україна молода*, (21–22 грудня 2021).

вину за невиконання планів хлібозаготівель переклали на ЦК КП(б)У. Вони категорично вимагали виконання плану. Тоді ЦК КП(б)У, своєю чергою, почав перекладати вину на керівників районів.

У 1931 р. і в першій половині 1932 р. в Україні змінили 80% секретарів райкомів. Під кінець 1932 і на початку 1933 р. тиск на сільські райони посилювався. ЦК КП(б)У почав оголошувати списки керівників колгоспів, директорів радгоспів, уповноважених хлібозаготівель, яких виключали з партії та віддавали до суду. Потім почалися процеси над усім керівництвом районів.

ЦК ВКП(б) не довіряв керівництву КП(б)У. 24 січня 1933 р. ухвалено таємну постанову ЦК ВКП(б) про Україну, за якою в Україну скеровано секретаря ЦК ВКП(б) П. Постишева. Формально його призначили секретарем Харківського обкому і другим секретарем ЦК КП(б)У та членом політбюро, але фактично – намісником Й. Сталіна в Україні. Генеральний секретар ЦК КП(б)У С. Косіор виконував вказівки П. Постишева, який привіз із собою керівника ДПУ В. Балицького з цілим штабом чекістів. В. Балицький підпорядковувався тільки П. Постишеву. Представник Й. Сталіна обсадив привезеними людьми апарат Харківського обкому. У новостворені політвідділи машинно-тракторних станцій та радгоспів він призначив присланих з Москви три тисячі керівних працівників. На роботу в райони України спрямував 1340 осіб. За десять місяців П. Постишев змінив 237 секретарів райпарткомів. У своїй роботі посланець Москви звітував тільки перед Й. Сталіном²³.

Керуючись постановами ЦК ВКП(б) від 14 грудня 1932 р. і від 24 січня 1933 р., П. Постишев і його московсько-більшовицька команда громила українського “куркуля” (насправді – українське селянство, щоб підірвати Голодомором біологічну силу українського народу) і український “буржуазний націоналізм”. Фактично це означало “нищення української культури, перетворення її в сліпе знаряддя російського володіння в Україні; централізацію і російщення всього державного і партійного апарату порядком імпортування в Україну нових кадрів з Росії на місце нищених місцевих діячів; організацію планового голоду через тотальне пограбування села; розправу з усіма «націоналістами», у тому числі і з апаратом КП(б)У, який обвинувачувано у тому, що він сприяв прагненню України відірватися від Росії і шукати підтримки на Заході”²⁴. У листі від 13 січня 1933 р. Є. Маланюк писав до Є. Пеленського: “Політика Росії виразно закреслилася на фізичне винищення інтелігенції, як перед тим «куркулів»”²⁵.

Знищення українців здійснювалося планомірно і послідовно. У 1932–1933 рр. відбулося 69 засідань політбюро ЦК ВКП(б), на яких розглянуто 270 питань, пов’язаних із Україною. Тих, які виступали проти організованого Голодомору,

²³ Іван Майстренко, *Історія Комуністичної партії України*. ([Б. м]: Сучасність, 1979), 148.

²⁴ Мирослав Прокоп, *Україна і українська політика Москви*. (Нью-Йорк: Сучасність, 1981), 35.

²⁵ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф. 232, од. зб. 75, п. 2, арк. 23.

знищували²⁶. Професор С. Гелей назвав і схарактеризував низку державних постанов, директив, резолюцій, законів, що були прийняті з 26 квітня 1932 р. по 22 листопада 1933 р., і які мали прямий стосунок до організації Голодомору-геноциду в Україні²⁷.

7 серпня 1932 р. ВЦВК та РНК СРСР ухвалили постанову “Про охорону державних підприємств, колгоспів і зміцнення суспільної (соціалістичної власності)”, який невдовзі отримав народну назву “закон про п’ять колосків”. За крадіжку колгоспного майна карали розстрілом, а “при пом’якшуючих обставинах” – 10 роками позбавлення волі. До початку 1933 р. за цим законом засуджено 54 645 осіб, із них 2110 – до страти.

Коли Голодомор накрив третину районів України, Раднарком УСРР заснував всеукраїнську контору “Торгсін” – територіальну філію однойменного всесоюзного об’єднання. В Україні діяли 7 обласних контор, районні відділення, магазини, універмаги, товарні бази цієї мережі. У січні 1933 р. система мала 74, у липні – 249, у жовтні – 263 магазини, кілька універмагів. Політичний нагляд за ними здійснював ЦК КП(б)У в особі управляючого облконторами. До складу обкомів партії входили директори великих універмагів, промтоварних баз. Партійно-комерційний спрут опирався на різні структурні лавки-присоски. При Київському облвиконкомі діяло господарське об’єднання “Допомога”, частина співробітників якого займалася не “благодійністю”, а власним збагаченням на людському горі.

Архівні фонди Всеукраїнської контори і Всесоюзного об’єднання “Торгсін” зберегли для нас цифри, які засвідчують золоту ціну життя і моральні втрати. Всесоюзна система “Торгсін” придбала у 1932 р. 21 т побутового золота, а у 1933 р. – 44,9 т. Голодний 1933 р. видався справді “врожайним”, якщо співставити кількість його жертв і пограбованого у них золота. Всеукраїнська контора “мобілізувала” тоді через власну систему 48,6% “ефективної валюти”, з якої 43,5% становило побутове золото, 17,9% срібло, 25,5% грошові валютні перекази, а діаманти лише 0,1%.

Доктор історичних наук, професор, почесний голова Національної асоціації дослідників Голодомору-геноциду українців В. Марочко наголосив, що “побутове золото жертв Голодомору перевищувало показники «Колимазолото» майже на 13 т. На могилах безіменних жертв мали б бути золоті зірки, враховуючи кількість вилученого у населення золота”²⁸.

Член політбюро ЦК ВКП(б), голова РНК СРСР і голова надзвичайної комісії по заготівлі хліба в Україні В. Молотов у жовтні 1932 р. на одному із засідань для вузького кола посадових осіб виголосив такі слова: “Мене прислав особисто

²⁶ Степан Дяківський, Аркадій Попель, *Багатівікове нищення України. З джерел національної пам’яті*. (Львів: Растр-7, 2012), 50–51.

²⁷ Степан Гелей, “Голодомор 1932–1933 років – геноцид української нації”, *Вісник НТШ* 68, (2023): 73.

²⁸ Василь Марочко, “«Чорні дошки» і «чорні прапори» Голодомору: етимологія злочину”, *Слово Просвіти*, (10–23 серпня 2023).

товариш Сталін. Питання стоїть зараз так: буде в нас хліб – буде Радянська влада, не буде хліба – Радянська влада загине. А в кого зараз хліб? У реакційного українського мужичка і в реакційного кубанського козачка. Вони не дадуть нам хліба добровільно. Його треба взяти”²⁹. Цей вислів В. Молотова – ще одне свідчення того, що Й. Сталін боявся не громадян України, він вбачав грізну небезпеку в українському національному відродженні та національно-визвольному русі, який міг охопити і Україну і населену українцями Кубань.

Отже, як стверджував Р. Конквест у праці “Жнива скорботи”, “голод спланувала Москва для знищення українського селянства, як національного бастиону. Українських селян нищили не тому, що вони були селянами, а тому, що вони були українцями”. Те саме підтвердив Дж. Мейс: “Москва пов’язувала українське селянство з українським націоналізмом, як загрозою імперським інтересам Москви. Сталін, Каганович, Постишев і інші запланували в Москві знищення українського селянства як свідомої національної верстви і безпощадно здійснили це в Україні у 1932–1933 роках засобом штучного голоду”³⁰.

Спільна постанова РНК УРСР та ЦК КП(б)У “Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі”, яку ухвалили 6 грудня 1932 р., заборонила виїзд селян за межі України, а тих, хто якимось чином спромігся виїхати, затримували і повертали додому, прирікаючи в умовах тотального Голодомору на вірну смерть.

Карально-репресивну операцію очолював голова союзного радянського уряду В. Молотов. Тоді на “чорні дошки” потрапили понад 70 сіл Одеської і Чернігівської областей, 19 колгоспів, близько 3 тисяч селянських дворів. У листопаді чорний плющ смертоносних дощок оповив 6 районів, 40 колгоспів і 40 сілрад Вінницької області. Раднарком УСРР дозволив місцевим органам влади застосовувати систему натуральних штрафів, повернення розданого на трудовні хліба, дочасно стягувати кредити з колгоспів.

“Символічно і водночас трагічно, але на «чорну дошку» занесли колгоспи з ідеологічними назвами: «Червоний борець», «Червоне поле», «Червоний колос», «Заповіт Леніна». Їх не позбавили почесних ідеологічних ярликів, але вони зазнали повної дискредитації. Наприкінці листопада 1932 р. на «чорних дошках» опинилися 39 сіл, 33 колгоспи у 8 районах Вінницької області, четверо сіл і сілрад на Донеччині, 38 сіл, 13 колгоспів і 1646 селянських дворів Чернігівщини. Такої інтенсивності нищення сіл та їхнього населення не спостерігалось в роки німецької окупації 1941–1943 рр. Яку національну й соціальну ненависть потрібно було мати, щоб морити живих навмисно створеним голодом? Цинічна зброя масового знищення мирних людей у мирний час. Історія не знає подібного злочину”, –

²⁹ 33-й: *Голод. Народна Книга-Меморіал*, упорядники Лідія Коваленко, Володимир Маняк. (Київ: Радянський письменник, 1991), 373.

³⁰ *Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів*, керівник колективу упорядників Руслан Пиріг. (Київ: Політвидав України, 1990), 209.

наголосив професор В. Марочко у статті ««Чорні дошки» і «чорні прапори» Голодомору: етимологія злочину».

Чорний марафон свідомого застосування терору голодом швидко набував ознак змагальності. 2 грудня 1932 р. на «чорну дошку» занесли 42 села Вінницької, 228 колгоспів у 44 районах Дніпропетровської, 12 колгоспів, 6 сіл, дві сільради, одноосібників 25 сіл Донецької, 51 колгосп у 48 селах 19 районів Київської, 12 колгоспів у 9 районах Одеської та 23 колгоспах 16-ти сіл дев'яти районів Харківської області. Усі вони стали «режимними» з чорним відтінком голодної смерті. У них не було крематорію з чорним і їдким димом, але селянські двори українських хліборобів перетворилися на домовини, а села – на братські могили.

Використання системи «чорних дошок» не було формальним і звичайним дисциплінарним покаранням, а цілком свідомою дією влади з наміром позбавлення селян засобів існування (хліба, продовольства, житла, майна). Сталінська хунта відмовила українським селянам у праві на життя³¹.

Й. Сталін і В. Молотов у телеграмі до ЦК республіканських компартій, крайкомів і обкомів, голів раднаркомів, край- та облвиконкомів вимагали терміново припинити українізацію у районах РРФСР, Середньої Азії та Казахстану, де компактно проживали українці. «Доручити крайкому та крайвиконкому Далекосхідного краю, обкому та облвиконкому Центрально-Чорноземної області, Казахстанському крайкому і РНК негайно припинити подальшу українізацію у районах, перевести всі українізовані газети, друк і видання на російську мову і до осені 1933 року підготувати перехід шкіл і викладання на російську мову»³².

Й. Сталін і його «соколи» вирішили покінчити з політикою «українізації» не тільки в Україні, а й в інших районах СРСР, де компактно проживали українці: Кубань (2 млн), Курська область (1,3 млн), Воронежська область (1 млн), Далекий Схід, Сибір, Туркестан (по 600 тис. українців). У попередні роки над ними Україна здійснювала своєрідне шефство, скеровуючи туди кадри, забезпечуючи необхідною літературою.

На Кубані, що була заселена переважно українськими козаками у XVIII ст. та селянами з Полтавщини й Чернігівщини у XIX ст., антиукраїнськими акціями керували В. Молотов і Л. Каганович. Всіх українців, котрі відігравали будь-яку роль у культурно-національному житті Кубані, було знищено фізично або заслано на каторжну працю до концентраційних таборів. Серед них 1500 учителів українських станичних шкіл заплатили своїм життям або ж були заслані на каторжну роботу в сибірську тайгу.

31 травня 1933 р. італійський консул С. Граденіго повідомляв із Харкова своєму урядові: «Голод далі робить таке велике знищення народу, що

³¹ Василь Марочко, ««Чорні дошки» і «чорні прапори» Голодомору: етимологія злочину», *Слово Просвіти*, (10–23 серпня 2023).

³² Юрій Шаповал, «Сталінізм і Україна», *Український історичний журнал* 8, (1991): 33.

залишається зовсім незрозумілим, як світ може бути байдужим супроти такої катастрофи... У селі Гарово, за 50 км від Харкова, з 1300 мешканців, що там жили, сьогодні можна нарахувати тільки 200. Околиця Полтави, здається, найбільше потерпіла, більше навіть від Харкова. У Полтаві навіть лікарі починають пухнути від недоїдання. Із Сум один комсомолец пише до своєї дівчини у Харків, що там батьки убивають своїх найменших дітей і їх з'їдають... Закінчую: теперішнє нещастя спричинить колонізацію, переважно московську, України. Воно змінить її етнографічний характер. У може дуже близькому майбутньому не можна буде більше говорити про Україну, ...тому, що Україна в дійсності стане московським краєм”³³.

В українські села, виморені цілеспрямованим голодом, який організував московський комуністичний режим, переселяли людей з Росії. У таємному “Повідомленні Всесоюзного комітету з переселення при Раднаркомі СРСР про переселення на Україну з інших територій країни” 29 грудня 1933 р. йшлося: “Станом на 28 грудня 1933 р. встановлений план переселення колгоспників на Україну виконаний 104,70%. Відправлено 329 ешелонів, 21 856 господарств, 117 149 членів родин”³⁴.

Москва з неперевершеним цинізмом і зухвалістю не тільки заперечувала наявність будь-якого не то голоду, а навіть недоїдання в Україні. Щодня в пресі та по радіо передавали брехливу зливу комуністичної пропаганди про щасливе й радісне життя, на всі лади повторюючи слова Й. Сталіна “Жити стало краще, жити стало веселіше”. В умовах терору радянської спецслужби, люди із заціпленими зубами терпіли це найзухваліше знущання над конаючим з голоду українським народом, а на Заході не тільки звичайні наївняки, а навіть поважні державні діячі вірили цій неперевершеній московській брехні.

На жаль, світ байдуже спостерігав за злочином Голодомору-геноциду в Україні. Західні держави і політики “дружили” з СРСР, навіть їздили в “гості”, тиснули руку кривавому диктатору Й. Сталіну. Вони знали про злочин, але мовчали, торгували з радянською Росією. Терор голодом, апробований в Україні 90 років тому, огидна зброя диктаторів усіх часів. Він не заржавів, не втратив актуальності і боєздатності.

Зернова блокада українських портів, крадіжка українського хліба в окупованих Росією південних районах України у 2022–2023 рр., свідоме руйнування зерносовищ – чимось нагадує сталінський режим “чорних дощок”. Кілька сотень мільйонів людей у світі потерпають від голоду, а Москва блокує їхнє продовольче забезпечення, пропонує міжнародним організаціям та окремим африканським країнам політичний хабар. Подібні дії є проявом слабодухих

³³ “«Етнографічний матеріал має бути замінений ...»”, *За вільну Україну*, (22–23 листопада 2002).

³⁴ Левко Лук’яненко, *Маршал Жуков і українці у Другій світовій війні*. (Львів: Логос, 2000), 16.

кремлівських повелителів, звиклих проливати чужу кров. Саме від неї над Кремлем майорить червоний прапор, а не від усвідомлення безмежного сорому³⁵.

Відомо, що тривалий час московському комуністичному режимові вдавалося утримувати у таємниці від міжнародної громадськості масштаби Голодомору у 1932–1933 рр. Однак, як зазначає А. Козицький, “чутки про катастрофічні масштаби голоду в СРСР ставали все голоснішими. Зважаючи на таке розгортання подій, 14 січня 1933 р. нарком іноземних справ СРСР Максим Литвинов зробив заяву зі спростуванням «чуток» про голод в СРСР. Остерігаючись витоку інформації, 23 лютого 1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило рішення «Про поїздки по СРСР іноземних кореспондентів». Рішення встановлювало порядок, згідно з яким всі іноземні кореспонденти мали отримувати офіційні дозволи на пересування країною та спеціальні дозволи на перебування поза межами міст акредитації”³⁶.

Першим із західних журналістів, хто опублікував правдиві матеріали про Голодомор в Україні, став британець М. Маггерідж, який працював у Москві кореспондентом газети “Манчестер Гардіан” (*Manchester Guardian*). Свої репортажі про жахи винищення українців він відправляв до своєї газети з дипломатичною поштою, і це дозволило обминути цензуру. Не всі його матеріали пішли до друку, а ті, що були надруковані, вийшли під псевдонімом. Та все-таки завдяки репортажам М. Маггеріджа, а також статтям Г. Джонса світ довідався про розмах Голодомору. Водночас, народжений у Британії московський кореспондент “Нью-Йорк Таймс” (*New York Times*) В. Дюранті, наполегливо заперечував Голодомор. Багато хто йому довіряв. В. Дюранті мав високу репутацію у світі журналістики. Адже у 1932 р. він одержав за свої репортажі про сталінські п’ятирічки Пулітцерівську премію – найвищу американську нагороду за досягнення в газетній журналістиці. Г. Джонсу доводилося писати листи до газети М. Маггеріджа, підтверджуючи достовірність його інформації про голод в СРСР.

Професор В. Марочко зазначив, що пекельна подорож валлійського журналіста Г. Джонса у виморені Голодомором українські села, яка тривала з 7 по 17 березня 1933 р., зафіксована у його щоденнику, статтях, сучасних науково-документальних і художніх фільмах, працях істориків. Г. Джонса пам’ятають на батьківщині, шанують в Україні (помертвон він нагороджений орденом “За заслуги” III ст.), його іменем названо вулицю в Києві. В Інституті журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка засновано пам’ятну відзнаку “Медаль Гарета Джонса. Правда і Честь”.

³⁵ Василь Марочко, “«Чорні дошки» і «чорні прапори» Голодомору: етимологія злочину”, *Слово Просвіти*, (10–23 серпня 2023).

³⁶ Андрій Козицький, *Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у ХХ ст. (причини, особливості, наслідки)*. (Львів: Літопис, 2012), 170.

16 липня 2003 р. Дж. Мейс опублікував у газеті “День” статтю “Повість про двох журналістів: Уолтер Дюранті, Гарет Джонс і Пулітцерівська премія”, у якій “підкреслив дуже важливий оціночний аспект історичних фактів, подій, явищ. Закликав кожного з нас до справедливості, об’єктивності, чесності, національної пам’яті, дотримання християнських, загальнолюдських моральних цінностей”³⁷.

Глибоке розуміння сутності добра і зла, правди і брехні було визначальним в усі періоди розвитку суспільства. Цей морально-духовний імператив також стосується аналізу та осмислення причин третього масового штучного голоду в Україні, який у 1946–1947 рр. знищив 1,5 млн українців. Маніпулятори комуністично-сталінського режиму замовчували і спотворювали правду, нав’язуючи аморальну тезу, що “голод спричинили буржуазні націоналісти – поплічники Гітлера та бандерівці”. Тільки у незалежній Україні стало відомо, що у 1946–1947 рр. з СРСР експортували зерно у Болгарію, Румунію, Чехословаччину, а 8 лютого 1946 р. між Варшавою і Москвою підписано договір, за яким з СРСР для Польщі безкоштовно передано 200 тис. тонн зерна. За ціною значно нижчою, ніж світові ціни, Франції у кредит продано 500 тис. тонн зерна. Загалом Західній та Східній Європі передано 49 млн тонн зерна, що становило до 20% усього зернового врожаю СРСР.

За документальним свідченням М. Хрущова, для України достатньо було залишити 150 тис. тонн зерна і голод був би подоланий. Однак рішенням ЦК КПРС М. Хрущова було звільнено з посади першого секретаря ЦК КПУ. Очолив Компартію України Л. Каганович. Голод охоплював все більше східноукраїнських областей. Майже 300 тис. голодуючих спробували знайти порятунком на західноукраїнських теренах. Хто як міг, то допомагав східнякам. Про надзвичайно важливий, характерний факт людяності мешканців Західної України розповів у газеті “Дзвін Севастополя” (1996 р.) підполковник у відставці М. Крепченко з м. Радомисля. У статті “Я воював з бандерівцями” М. Крепченко написав: “Долі треба було ще раз доказати мені, що я воював із чесними, порядними людьми. Коли я вже вчився у Москві на вищих військових курсах, мій брат Олександр і тітка Ганна голодного 1947-го року прибилися у Лопатинський район, у село Оглядів, Львівської обл., котре мене знало, як облупленого, і втрапили на постій до Миколи Музики, де був штаб нашого батальйону. Певна річ, мої рідні стали хвалитися своїм Миколою Крепченком, який навчався у Москві... Про те, які східняки приїхали шукати порятунку від голоду, скоро дізналося все село. І ніхто їм нічого лихого не заподіяв. А там же жили люди, за якими я ганявся по лісах, намагаючись їх убити. Навпаки – ще наділили харчами і побажали доброї дороги. Хто не вірить, може запитати у моєї тітки Ганни Гончаренко, котра проживає у Леніно. А як чинили в таких випадках «освободителі»? Розправлялися з цілими сім’ями. З цілими селами!

³⁷ Василь Лизанчук, *Кайдани ще кують: Факти, документи, коментарі про російщення в Україні*, 404.

Я люблю свою Україну, але сьогодні питаю себе: хіба так люблю, як любили і люблять її бандерівці? Мабуть, ні. Скільки разів збирався поїхати у Лопатинський район, зустрітися з тими людьми, яких я знав, які мене знали. Хочу пробачення у них попросити, але ніяк не зважуся”³⁸.

У той час, коли родичі М. Крепченка врятувалися від голоду, за інформацією Всеукраїнської організації “Меморіал” ім. Василя Стуса, працівники КГБ інформували Л. Кагановича: “Мішочники зі східних областей України та Бессарабії окупували вокзали, спалюють лавочки, паркани, хворі, тифозні, завошивлені”. Підлеглі Москві керівники України розповсюдили інструкцію: “Здорових – товарними потягами відправляти у м. Харків, хворих – утилізувати на місці. На залізниці Східних областей припинити видавати квитки, за винятком тих, кого спрямовують у Західну Україну у відрядження”. Тим часом смертність дітей в Україні досягла 50%. Наприклад, у Запорізькій області голодувало 60% дітей. Там щодня вмирало 10 тис. людей.

За результатами розслідування Львівської обласної організації Всеукраїнської правозахисної організації “Меморіал” ім. Василя Стуса у Львові на станції “Підзамче” помирали від голоду дорослі й діти зі східних областей України і Бессарабії. Під орудою “Меморіалу” 28 листопада 2009 р. року на Личаківському цвинтарі перепоховали останки більше як півтисячі людей – жертв штучного голоду 1946–1947 рр.

Виступаючи 16 травня 2018 р. на міжнародній конференції “Штучні голоди в Україні ХХ століття” голова Всеукраїнської правозахисної організації “Меморіал” ім. Василя Стуса С. Кубів наголосив, що метою сталінського комуністичного режиму було “знищення людей, які підтримували філософію незалежної української держави та формували громадсько-політичний дух волелюбності... Тепер ми усвідомлюємо всю важливість історичної правди. «Меморіал» імені Василя Стуса веде системну роботу щодо визначення причин, обставин та наслідків Голодоморів”³⁹.

Кандидат юридичних наук, доцент А. Редько зазначив, що першим правовим актом, що у загальній формі кваліфікував Голодомор як акт геноциду став Закон України “Про Голодомор 1932–1933 років в Україні”, що його ухвалила Верховна Рада України 28 листопада 2006 р. Закон став політико-правовим підґрунтям для проведення масштабного офіційного розслідування обставин і наслідків вчинення в Україні геноцидного вбивства мільйонів українців штучно організованим голодом. Розслідування розпочалося у травні 2009 р., коли Служба безпеки України порушила кримінальну справу № 475 за фактом вчинення геноциду в Україні у 1932–1933 рр. за ознакою злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442

³⁸ Микола Крепченко, “Я воював з бандерівцями”, *Дзвін Севастополя* 10 (16), (Жовтень 1996).

³⁹ Степан Кубів, “Вітальне слово”, *Міжнародна конференція “Штучні голоди в Україні ХХ століття”* (Київ, 16 травня 2018 р.). *Матеріали конференції*. (Київ: “Коло”, 2018), 30–31.

Кримінального кодексу України. Йому передували ретельний аналіз багаторічних досліджень українських істориків, вивчення введених ними в науковий обіг чисельних документів радянських архівів та систематизація нових архівних документів, пошук свідків. Теоретичним і методологічним підґрунтям розслідування став творчий доробок українських правників⁴⁰.

Апеляційний суд на підставі ретельного аналізу та всебічної оцінки зібраних в ній доказів в їхній сукупності, зазначив про доведеність та обґрунтованість викладених в постанові висновків про вчинення Й. Сталіним, В. Молотовим, Л. Кагановичем, П. Постишевим, В. Чубарем, М. Хатаєвичем злочину, який правильно кваліфіковано за ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України як геноцид частини української національної групи. “Отже, проведений історико-правовий аналіз Голодомору 1932–1933 рр. в Україні дає підстави для того, щоб кваліфікувати цей історичний факт як злочин, геноцид проти українського народу, спрямований на знищення його національної ідентичності, його асиміляцію та зросійщення⁴¹.”

21 жовтня 2019 р. Служба безпеки України розпочала досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо виконавців масових вбивств, тобто особливо тяжкого злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України. Під час досудового розслідування проведено 8 складних судових експертиз та встановлено, що виконавцями геноциду українців, вчиненого у 1932–1933 рр. комуністичним тоталітарним режимом в УРСР та Північно-Кавказькому краї, є керівники ЦК КП(б)У: І. Акулов, П. Любченко, В. Строганов, А. Кисельов, Г. Петровський, М. Алексєєв, М. Демченко, М. Майоров, С. Саркісов, Р. Терехов, В. Чернявський, П. Маркітан; керівники каральних органів В. Поляков, В. Балицький, С. Реденс, К. Карлсон, І. Леплевський, а також перший секретар Північно-Кавказького краю Б. Шеболдаєв. Слідчі встановили, що так звані “хлібозаготівлі” – це злочинний механізм фізичного винищення українців диктатором Й. Сталіним⁴².

Голодомор-геноцид 1932–1933 рр., масові штучні голоди 1921–1923 і 1946–1947 рр. – жахливий, трагічний наслідок ідеології і політики московсько-більшовицького тоталітарного режиму, спрямованих проти української нації, відродження і всебічний розвиток якої становив загрозу єдності та існуванню російської імперії під новітньою назвою СРСР. Національна ментальність (працьовитість, хоробрість, волелюбність, героїзм, демократизм, миролюбність, толерантність, бережливість, терпимість тощо) українського селянина з його

⁴⁰ Володимир Василенко, “Кваліфікація Голодомору 1932–1933 рр. в Україні як злочину геноциду і постанови апеляційного суду м. Київ від 13 січня 2013 р.”, *Мандрівець* 6, (2023): 7.

⁴¹ Андрій Редько, “Історико-правова оцінка Голодомору 1932–1933 рр. в Україні”, *Міжнародна конференція “Штучні голоди в Україні XX століття” (Київ, 16 травня 2018 р.)*. *Матеріали конференції*. (Київ: “Коло”, 2018), 532.

⁴² Микола Голомша, “Проблемні питання розслідування злочинів комуністичного тоталітарного режиму та російської окупаційної армії”, *Слово Просвіти*, (16–23 листопада 2023).

антибільшовизмом і самотністю стала підґрунтям прагнення українців до створення своєї власної держави.

Ліквідація українського селянства як головного носія української ідентичності, поєднаної із репресіями проти української еліти, національної церкви мала покласти край існуванню українців як окремої національної групи зі своїми традиціями, звичаями, прагненнями розбудувати незалежну державу, творити власну правдиву історію, бо українці століттями “жили в атмосфері псевдоісторії”.

За всесоюзним переписом населення 1926 р. із 31,2 млн жителів України сільське населення становило 23,3 млн, тобто більше ніж 81%, а серед сільського населення українці становили 20,6 млн, тобто 87,6%. А в деяких сільських регіонах їхня кількість перевищувала 90%. Отже, ленінсько-сталінський режим знищував селян не тому, що вони були “реакційними” селянами, а тому, що селяни були українцями – соціальною базою українського націоналізму. Саме тому для російського шовінізму ворожим об’єктом була українська нація, для послаблення якої комуністично-сталінський тоталітарний режим здійснив геноцидне знищення українського селянства як питомої частини нації та джерела її духовної і матеріальної сили.

Як в Радянському Союзі, так і в сучасній Російській Федерації інформаційно-гуманітарний простір насичений фальшивими наративами, що в Україні цілеспрямованого Голодомору не було, а, мовляв, був звичайний голод, як і в інших регіонах СРСР, через посуху і деякі помилки під час колективізації. Насправді під гаслами знищення куркулів – “лютих ворогів радянської влади”, захисту пролетарської держави, в якій щасливою має бути кожна людина, мішенню ставав кожний, включно з найбільш бідними, хто відверто виявляв свою українськість в економічній і культурній сферах, підтримував українізацію, національну гідність, християнські морально-духовні цінності.

Морення голодом українських селян було лише частиною реалізації ідеологічної концепції україноненавистницької політики, сутність якої полягала у знищенні як української національної групи в Україні, так і української етнічної групи за межами України. Адже в інших республіках СРСР проживало 8 млн українців. Геноцидна політика комуністичного режиму стосувалася обох українських груп, тобто усієї української нації, яка зазнавала різних форм геноциду, етноциду і лінгвоциду, які мали забезпечити монолітність советського суспільства на основі “російського ядра” (Р.Сербин).

У Російській Федерації триває глобально-фундаментальна і стратегічно-багатовекторна фальсифікація Голодомору. Надзвичайно важливо і в нинішніх умовах повномасштабної терористичної російської війни проти України, яка отруйно генерує геноцид, етноцид і лінгвоцид української нації, щоби українські і зарубіжні історики, політичні й громадські діячі, працівники засобів масової комунікації єдиною, злагодженою науковою і публіцистично добросчесною потугою розвінчували московських брехунів-маніпуляторів, утверджували у європейському і світовому інформаційно-гуманітарному просторі добросчесну

Правду про багатовікову україноненавистницьку ідеологію, політику і злочинну практику московських=російських інквізиторів-чорноризців. Формування правдивої історичної пам'яті буде потужною життєдайною зброєю-перепорою на шляху новітньої російської інформаційно-психологічної і військової агресії.

Висновки. Науково спираючись на юридичне визначення і тлумачення поняття “геноцид”, яке вперше зробив Рафал Лемкін (1944 р.) і “Конвенцію ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього” (1948 р.), зарубіжні та українські дослідники: вчені, політики, громадські діячі, письменники, журналісти незаперечно розкрили форми і методи знищення української нації ленінсько-сталінським комуністичним режимом. Сутність Голодомору 1932–1933 рр. та масових голодів 1921–1923 і 1946–1947 рр. глибоко розкрив президент В. Ющенко.

Московський шовіністично-комуністичний режим не сприйняв української сільської і міської національної життєдіяльності. Більшовицьку імперську кліку найбільше лякала свободолюбна незалежно-державницька стихія України з її сепаратистським наповненням, яка мала глибоку козацьку історичну традицію. Сталін зі своїми поплічниками-україножерами знищував національну свідому українську еліту, застрашував, морально, психологічно калічив і зменшив голодом кількість українського сільського населення.

Геноцид українських дітей тепер здійснює путінський режим. Понад 20 тисяч українських дітей викрадено та переправлено до Росії. Путін видав наказ про надання їм громадянства Російської Федерації, щоб таким чином перешкодити поверненню дітей на рідну українську землю і виховувати їх в російському антиукраїнському дусі.

У спустошенні московськими іродами та місцевими яничарами українські села ленінсько-сталінські голодоморці заселяли в основному росіян. Якщо до більшовицького жовтневого перевороту 1917 р. росіян в Україні було приблизно 1,7 млн, у 1927 році – вже 2,7 млн, а у 1939 – 4,2 млн, у 1959 – 7,1 млн, то у 1989 році – 11,3 млн. Тобто за роки советської окупації, яку супроводжував геноцид, етноцид і лінгвоцид української нації, кількість росіян в Україні зросла в 6,6 разів. Насильно створене впродовж століть “русскаязичне” життєве середовище, спрямоване на асиміляцію, зросійщення – вироблення в українців особливої форми російської імперської свідомості. Це дало підстави дослідникам Голодомору та інших форм і методів геноциду, етноциду і лінгвоциду, спеціально організованих московсько-комуністичним тоталітарним режимом, прирівняти їх до зброї масового знищення української нації.

Нагромаджений впродовж століть, особливо під час Голодоморів (є підстави так називати всі три масові голоди) злочинний досвід нищення українців нині потужно застосовує кремлівський режим під отруйною орудою рашиста В. Путіна. Переважна більшість росіян під впливом пропаганди розуміє, що без України (її території, природних та інтелектуальних ресурсів, людського потенціалу) будь-які спроби відродити імперський Радянський Союз є

безперспективними. Тому новітні російські колонізатори ведуть сьогодні проти самостійної України повномасштабну геноцидну, терористичну війну.

На основі історико-правового аналізу форм, методів і способів Голодоморів та сучасної повномасштабної російської загарбницької війни проти України, зарубіжні й українські дослідники мають наукові підстави характеризувати ці факти, як зловісні ланки одного геноцидного, етноцидного і лінгвоцидного ланцюга довжиною декілька століть. Ґрунтовне осмислення багатовікових російсько-українських відносин актуалізує новітню проблему юридичної відповідальності як Радянського Союзу, так і його правонаступниці Російської Федерації за минулі й сучасні злочини, скоєні проти української нації. Водночас кожний громадянин Української соборної національної держави зокрема і всі разом покликані працювати і діяти так, щоби, за визначенням древньогрецького мислителя Платона, в Україні панували мудрість, мужність, розважливність і справедливність.

REFERENCES

- Den' i vichnis'ť Dzheimsa Meisa*, za zahalnoju redaktsijeju Larysy Ivshynoi. Kyiv: ZAT "Ukrainska pres-hrupa", 2005. (in Ukrainian).
- Diakivskiy, Stepan, Popel, Arkadij. *Bahatovikove nyschennia Ukrainy. Z dzherel natsionalnoi pamiaty*. Lviv: Rastr-7, 2012. (in Ukrainian).
- "«Ethnografichniy material maie buty zaminenyi ...»". *Za vilnu Ukrainu*. 2002. 22–23 lystopada. (in Ukrainian).
- Filipchuk, Georgij. "Yak podolaty bezpekovi problemy Ukrainy". *Slovo Prosvity*. 2023. 10–23 serpnia. (in Ukrainian).
- Helei, Stepan. "Holodomor 1932–1933 rokiv – henotsyd ukrainskoi natsii". *Visnyk NTSH* 68 (2023): 67–80. (in Ukrainian).
- Holomsha, Mykola. "Problemni pytannia rozsliduvannia zlochyniv komunistychnoho totalitarnoho rezhymu ta rosiiskoi okupatsiinoi armii". *Slovo Prosvity*. 2023. 16–23 lystopada. (in Ukrainian).
- Kalakura, Yaroslav. "Zamovchuvannia i spotvorennia pravdy pro Holodomory yak skladova hibrydnykh voien Rosii proty Ukrainy". *Mizhnarodna konferentsiia "Shtuchni holody v Ukraini XX stolittia"*. *Materialy konferentsii*. Kyiv: "Kolo", 2018. 244–256. (in Ukrainian).
- Klymenko, Lidija, Maniak, Volodymyr (Ed.). *33-ji: Holod. Narodna Knyha-Memorial*. Kyiv: Rad. pys'mennyk, 1991. (in Ukrainian).
- Kozytskyi, Andriy. *Henotsyd ta polityka masovoho vynyshchennia tsyvilnoho naselennia u XX st. (prychyny, osoblyvosti, naslidky)*. Lviv: Litopys, 2012. (in Ukrainian).
- Kramarenko, Oleksandr. "Holovni taiemnytsi Holodomoru". *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Henotsyd Ukrainy v XX stolitti" (Lviv, 27 liutoho 2010 roku)*. Lviv: TzOV "Prostir-M", 2010. 389–393. (in Ukrainian).
- Krepchenko, Mykola. "Ya voiuвав z banderivtsiamy". *Dzvin Sevastopolia* 10 (16) (zhovten 1996). (in Ukrainian).
- Kubiv, Stepan. "Vitalne slovo". *Mizhnarodna konferentsiia "Shtuchni holody v Ukraini XX stolittia"*. *Materialy konferentsii*. Kyiv: "Kolo", 2018. 30–31. (in Ukrainian).

- Kyrchiv, Roman. “Holodomornyi udar po narodnii tradytsiinosti”. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Henotsyd Ukrainy v XX stolitti” (Lviv, 27 liutoho 2010 roku)*. Lviv: TzOV “Prostir–M”, 2010. 207–214. (in Ukrainian).
- Lukianenko, Levko. “Holodomory – planova antyukrainska polityka Moskvyy”. *Mizhnarodna konferentsiia “Shtuchni holody v Ukraini XX stolittia”*. *Materialy konferentsii*. Kyiv: “Kolo”, 2018. 411–419. (in Ukrainian).
- Lukianenko, Levko. *Marshal Zhukov i ukraintsi u Druhii svitovii viini*. Lviv: Logos, 2000. (in Ukrainian).
- Lyzanchuk, Vasyl. “Krovotochyt svichka pamiaty. Yednaimosia v liubovi do krainy”. *Ukraina moloda*. 2021. 21–22 hrudnia. (in Ukrainian).
- Lyzanchuk, Vasyl. “Informatsiino-psykholohichni dvobii: manipulyativnyi i prosvitnytskyi”. *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya Filolohiia* 1(49) (2023): 189–194. (in Ukrainian).
- Lyzanchuk, Vasyl. *Kaidany shche kuiut: Fakty, dokumenty, komentari pro rosiishchennia v Ukraini*. Lviv: VVP “Misioner”, 2004. (in Ukrainian).
- Maistrenko, Ivan. *Istoriia Komunistychnoi partii Ukrainy*. [B. m]: Suchasnist’, 1979. (in Ukrainian).
- Marochko, Vasyl. “«Chorni doshky» i «chorni prapory» Holodomoru: etymolohiia zlochynu”. *Slovo Prosvity*. 2023. 10–23 serpnia. (in Ukrainian).
- “Orhanizatsiinyi komitet Vsesvitnoho konhresu doslidnykiv Holodomoru-henotsydu ukraintsiiv”. *Slovo Prosvity*. 2023. 9–15 lystopada. (in Ukrainian).
- Prokop, Myroslav. *Ukraina i ukrainska polityka Moskvyy*. New York: Suchasnist’, 1981. (in Ukrainian).
- Pyrih, Ruslan (Ed.). *Holod 1932–1933 rokiv na Ukraini: ochyma istorykiv, movoiu dokumentiv*. Kyiv: Polityvydav Ukrainy, 1990. (in Ukrainian).
- Redko, Andrii. “Istoryko-pravova otsinka Holodomoru 1932–1933 rr. v Ukraini”. *Mizhnarodna konferentsiia “Shtuchni holody v Ukraini XX stolittia”*. *Materialy konferentsii*. Kyiv: “Kolo”, 2018. 516–534. (in Ukrainian).
- Sapeliak, Oksana. “Ruinuvannia dukhovnykh osnov tradytsiinoi ukrainskoi simi Holodomorom 1921 roku”. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Henotsyd Ukrainy v XX stolitti” (Lviv, 27 liutoho 2010 roku)*. Lviv: TzOV “Prostir–M”, 2010. 236–240. (in Ukrainian).
- Senyk, Liubomyr. “Holodomor v kulturno-dukhovnii sferi: interpretatsiia henotsydu”. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Henotsyd Ukrainy v XX stolitti” (Lviv, 27 liutoho 2010 roku)*. Lviv: TzOV “Prostir–M”, 2010. 246–252. (in Ukrainian).
- Serbyn, Roman. *Holod 1921–1923 i ukrain’ska presa v Kanadi*. Toronto–Kyiv: Ukrain’sko-Kanads’kyi Doslidno-Dokumentalnyi Tsentr, 1992. (in Ukrainian).
- Shapoval, Yuriy. “Stalinizm i Ukraina”. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* 8 (1991): 30–41. (in Ukrainian).
- Shvets, Valerij. “Rezhym-dushohub. Holodomor-henotsyd mav znyshchyty ukrainsku natsiiu”. *Ukraina moloda*. 2023. 19 lypnia. (in Ukrainian).
- Vasylenko, Volodymyr. “Kvalifikatsiia Holodomoru 1932–1933rr. v Ukraini yak zlochynu henotsydu i postanova apeliatsiinoho sudu m. Kyiv vid 13 sichnia 2013 r.”. *Mandrivets* 6 (2023): 7–14. (in Ukrainian).

Vasylenko, Volodymyr. “Namir znyshchyty ukrainsku natsiiu chastkovo – vyznachalna oznaka Holodomoru 1932–1933 rokiv yak zlochynu henotsydu”. *Mizhnarodna konferentsiia “Shtuchni holody v Ukraini XX stolittia”*. *Materialy konferentsii*. Kyiv: “Kolo”, 2018. 160–185. (in Ukrainian).

THE HOLODOMORS AS AN ORGANIC COMPONENT OF GENOCIDE, ETHNOCIDE AND LINGUISTIC GENOCIDE OF THE UKRAINIAN NATION

Roman GUNDA

Lviv Regional Organization of the All-Ukrainian
Human Rights Organization “Memorial” named after Vasyl Stus”
7 Nalyvajka Street, Lviv, 79007, Ukraine
e-mail: memorial.lviv.ua@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5761-0795>

The article analyzes the works of researchers on the causes, consequences and peculiarities of mass artificial famines in Ukraine in 1921–1923, 1932–1933 and 1946–1947, which were deliberately organized by Lenin and Stalin and their oprichniki, based on the classification of genocidal crimes developed by Raphael Lemkin (1944) and the UN concept of the prevention and punishment of crime (1948). It is noted that on May 15, 2003, the Verkhovna Rada of Ukraine in an official address to the people of Ukraine recognized the Holodomor of 1932–1933 as an act of genocide, and on November 28, 2006, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the law “On the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine”, which interprets the events of 1932–1933 as genocide of the Ukrainian people.

The essence of the Holodomor of Ukrainian peasants is considered as the main part of genocide, ethnocide, and linguistic genocide of the Ukrainian nation. After all, Ukrainian peasants are the lifeblood of national identity. The author emphasizes that there was a fundamental difference between the Ukrainian Holodomor and the Holodomor that affected other regions of the USSR at that time. Farmers of other nationalities were starved to death as a hostile social class of “kulaks-bandits”, while Ukrainian peasants became victims of the communist crime primarily because they belonged to the Ukrainian nation, whose separatism could lead to the collapse of the newest Russian empire called the USSR.

It is emphasized that the new economic policy in the Soviet Union and Ukrainization contributed significantly to the revival of the national spirit of Ukrainians wherever they lived in the USSR. The Moscow-Stalinist regime decided to end the policy of Ukrainization, not only in Ukraine but also in other regions where Ukrainians lived in dense populations. These territories included the Kuban (2 million), Kursk region (4.3 million), Voronezh region (1 million), the Far East, Siberia, and Turkestan (600 thousand Ukrainians each). Ukraine exercised patronage over them: it sent national personnel there, promoted the development of Ukrainian education, the publication of Ukrainian newspapers, provided literature, etc. Thus, Ukrainians targeted groups, both national in Ukraine and ethnic in other regions of the USSR. Each of the three Holodomor strikes was conceived and carried out by the Moscow-Communist regime as a comprehensive means of exsanguinating and leveling the physical and spiritual nature of the Ukrainian nation, subduing, disfiguring, and degrading its soul. According to statistics, an average of 25,000 Ukrainians died every day in February 1933, 1,041 people every hour, or 17 people every minute. Most of the deaths were of children. There were cases of cannibalism. “Ukrainian peasants were destroyed not because they were peasants, but because they were shod with Ukrainian peasants”. (R. Conquest) In this cynical way, the Moscow-Stalinist herdsmen “replaced ethnographic material”: Russians were settled in Ukrainian villages, exhausted by starvation, creating a Russian-speaking environment. “The current catastrophe will lead to the colonization of Ukraine by the predominantly Russian population. A great misfortune that mows down millions of people is

destroying the younger generation of an entire nation. It will change their ethnic identity... So there will be no Ukrainian problem, because Ukraine will become part of Russia” (S. Gradenigo).

Today, the Moscow-Putin bloody regime is also pursuing a horrific policy of genocide, ethnocide and linguistic genocide against Ukrainians, and is bleeding the Ukrainian nation. More than 20,000 Ukrainian children have already been exposed and otherwise taken to Russia to be raised as Ukrainian-hating janissaries.

The article emphasizes that the most important tasks in the current conditions of the Russian Federation’s full-scale war against Ukraine are the defense of the Motherland, the formation and affirmation of Ukrainian national consciousness and dignity, statehood thinking and beliefs, moral and spiritual values, overcoming the post-genocidal syndrome, that is, ensuring the vitality of the mentality and Ukrainian national identity. This dominance of the Ukrainian national spirit will lead to the victory over the eternal Moscow enemies, and will be a reliable basis for Ukraine’s worthy place in the European and world civilization.

Keywords: famine, Holodomor, genocide, ethnocide, linguocide, national spirit, aggression, Ukrainians, Russian chauvinism.